

65 Jaar Molukkers in Nederland:

Van haven naar kamp

Dit jaar is het 65 jaar geleden dat in 1951 twaalf scheepstransporten met ongeveer 12.500 Molukse militairen, schepelingen van de Koninklijke Marine en hun gezinnen aankwamen in de havens van Rotterdam en Amsterdam. In de vorige Nieuwsbrieven is uitgebreid aandacht besteed aan de historische aanleiding voor de komst: de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië en het uitroepen van de onafhankelijke Republiek der Zuid-Molukken, waardoor Molukse militairen in dienst van het koloniale gezag in een onhoudbare positie kwamen. Ook werd ingegaan op de vraag of de militairen vrijwillig naar Nederland kwamen of op dienstbevel. Hoe dan ook, ze kwamen. Voor een tijdelijk verblijf, dacht men toen. Die tijdelijkheidsgedachte weerspiegelde zich ook in het type woonruimte dat voor de militairen en hun gezinnen werd gezocht, de woonoorden.

Vanaf de Rotterdamse en Amsterdamse havens was voor de meeste Molukkers de volgende stop Kamp Amersfoort, dat in de periode 1941-1945 werd gebruikt als strafkamp en doorgangskamp. In Amersfoort kreeg men een controle op longtuberculose. Niet iedere Molukker ging trouwens na aankomst naar Kamp Amersfoort: de mensen bij wie al eerder op de boot een ziekte was geconstateerd, werden rechtstreeks naar sanatoria en ziekenhuizen gebracht. Vrouwen die op het punt stonden te bevallen, gingen zonder tussenstop direct naar een van de 52 woonoorden, verspreid door heel Nederland.

Ontslag

De meegekomen Molukse schepelingen van de Koninklijke Marine werden of gehuisvest in woonoorden of ondergebracht in woningen op hun nieuwe marinebasis. Zij bleven immers gewoon in dienst. In tegenstelling tot de voormalige KNIL-militairen, die werden in Nederland ontslagen uit militaire dienst. Dit kwam voor de Molukse mannen volslagen onverwacht. Er waren ook geen directe aanwijzingen dat dit zou gebeuren. Immers: voordat men naar Nederland kwam, was de militairen al te verstaan gegeven dat men sowieso ontslagen zou worden indien men geen keuze maakte voor overgang naar het Indonesische leger, afvloeiing ter plaatse op Java, of voor tijdelijke opzending naar Nederland. Om de Molukkers toch tot een keuze te dwingen dreigde de Nederlandse regering met een dienstbevel als er geen keuze zou worden gemaakt. En het niet opvolgen van een dienstbevel had ontslag tot gevolg. De verantwoordelijke ministers dachten ook dat de handhaving van de orde in de woonoorden makkelijker zou zijn als de militaire hiërarchie zou blijven bestaan. Minister-president Drees wilde ze echter niet anders behandelen dan andere gerepatrieerden. Er werd een commissie samengesteld die moest onderzoeken wat te doen met de militairen indien ze ontslagen zouden worden. Het rapport werd opgevat als zouden de militairen van hun status ontheven moeten worden. Het ontslag werd pas bekend gemaakt nadat het eerste schip op 21 maart in Rotterdam aankwam. In Kamp Amersfoort werd een stencil overhandigd waarin het ontslag stond geformuleerd.

"SKAUBRYN"

BEEINDIGING TIJDELIJKE DIENSTVERRICHTING BIJ
DE KONINKLIJKE LANDMAGT.

De Commandant van het Demobilisatie Centrum Koninklijke Landmacht, daartoe aangewezen bij beschikking van de Minister van Oorlog van 21 Maart No. 196002, bepaalt, dat met inwerking van 9 Mei 1951 (1) de tijdelijke dienstverrichting bij de Koninklijke Landmacht van van de ex-K.N.I.L. militair(2), geboren te(3) op(4) eindigt.

Hem wordt toegestaan het militaire uniform te blijven dragen tot na aankomst in het voor hem aangewezen woonoord, alwaar hem burgerkleding zal worden uitgereikt.

Na ontvangst van de burgerkleding is het dragen van het militaire uniform strafbaar.

Amersfoort, 7 Mei 1951.

De Commandant Demobilisatiecentrum
Koninklijke Landmacht,
de Luitenant-Kolonel,

(C. Molau).

- (1) datum van dag na voltooiing geneeskundig onderzoek.
- (2) geslachtsnaam en voornamen.
- (3) geboorteplaats.
- (4) geboortedatum.

Bovengenoemde persoon weigerde deze mededeling in ontvangst te nemen. De inhoud werd hem mondeling medegedeeld.

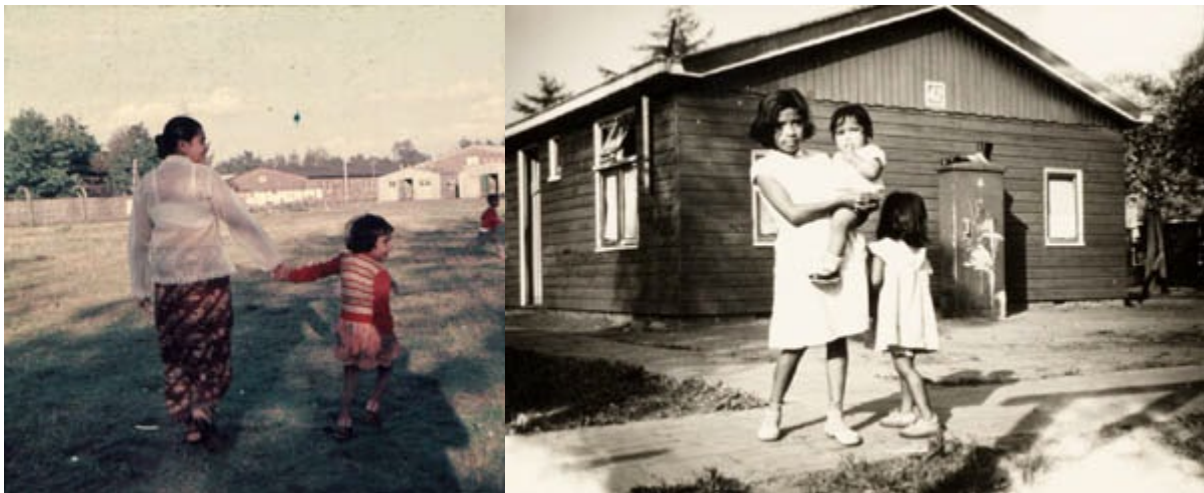
Amersfoort,1951

De
.....

Woonoorden

Voordat de Molukkers in Nederland aankwamen werd er al naarstig naar 'passende'

woonruimte gezocht. Het was niet de bedoeling dat ze in gewone woonhuizen werden ondergebracht (die waren ook nauwelijks beschikbaar door de woningnood ten gevolge van de oorlog) maar zo veel mogelijk apart van de Nederlandse samenleving. Ze zouden toch al na een paar maanden terug gaan naar Indonesië. De woonoorden waren er in grote diversiteit: militaire onderkomens, kampen van de werkverschaffing, kloosters en landhuizen. De meest in het oog springende woonoorden waren de voormalige concentratiekampen Vught en Westerbork. Het kostte namelijk grote moeite om voor iedereen een onderkomen te vinden. Drie weken voor de aankomst van de eerste boot was er nog maar 50% van de benodigde woonruimte beschikbaar. Met de toevoeging van Vught (woonoord Lunetten) en Westerbork (woonoord Schattenberg) was er opvang voor iedereen. In Westerbork waren eerder al Indische Nederlanders opgevangen, zij moesten plaatsmaken voor Molukkers. De naam van het kamp was toen al veranderd van Westerbork in De Schattenberg.

Lunetten (l.) en Schattenberg (r.)

De meeste woonoorden waren van de Rijksdienst voor de Werkverschaffing (RWV, 1939-1945) en de Rijksdienst voor de Uitvoering van Werken (DUW, 1945-1954), die werklozen inzetten in werkverschaffingsprojecten, na de oorlog ten behoeve van de wederopbouw. De huisvesting van de voormalig DUW-werkers werd bestemd voor de Molukse militairen en hun families: houten barakken en stenen loodsen met allerlei voorzieningen zoals keukens, wasruimtes en leslokalen.

De meeste woonoorden bleven in beheer van de DUW en van de Dienst Maatschappelijk Zorg, een dienst van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ook veel kampbeheerders en ander personeel kwamen van de DUW vandaan, vaak met te weinig kennis van zaken over de achtergronden van de nieuwe bewoners. Bewoners die ook nog eens rondliepen met gevoelens van frustratie over het ontslag. De Nederlandse beheerder als gezicht van de Nederlandse overheid werd dan het mikpunt van die woede. Ook werden kampeiders aangesteld, die onder meer verantwoordelijk waren voor het sociale beleid. Dat waren vaak oud-bestuursambtenaren uit Indonesië. Zij hadden meer oog voor de achtergronden van de Molukkers. Op den duur wist men echter wel manieren te vinden om de verhoudingen te 'normaliseren' en goodwill te kweken door open te staan voor de gevoelens van de bewoners en ook door extra zaken te regelen, zoals de bouw van een kerk bijvoorbeeld. Onderling boterde het overigens ook niet altijd tussen de bewoners zelf. Bij de verdeling van Molukkers in de verschillende woonoorden na aankomst in Nederland werd nauwelijks rekening gehouden met geografische (Midden-Molukkers en Zuidoost-Molukkers), religieuze (christenen en moslims) en politieke verschillen met betrekking tot de RMS. Min of meer willekeurig werd gekeken per boot waar nog plaats was in een woonoord. Op Java gingen de militairen en hun gezinnen per eenheid aan boord. Eenheden die ook al een zeer diverse samenstelling hadden. Ook de uitzichtloze situatie en de onverwerkte trauma's uit de oorlog en de Bersiap-periode zullen voor spanningen hebben gezorgd. Voor die psychische nood was toen nauwelijks oog, zoals

dat eigenlijk gold voor alle repatrianten.

kaart woonoorden

Literatuurlijst woonoorden

Algemeen

H. Akihary, 'Van Almere tot de Zwaluwenburg. Molukse woonoorden in Nederland', in: W. Manuhutu en H. Smeets (red.), *Tijdelijk verblijf. De opvang van Molukkers in Nederland 1951*, Amsterdam 1991, p. 40-73.

Per provincie

Brabant

Tonny van der Mee, *Tjakalele en carnaval. 60 jaar Molukkers in Brabant, Utrecht/'s-Hertogenbosch 2012*.

Zeeland

Henk Smeets & Corzas Nanuruw, *Molukkers in Zeeland, 1951 - 2009, Utrecht/Middelburg 2010*.

Overijssel

Ygerne ten Brinke en Frans Latupeirissa, *Ceritra Saja: Geschiedenis van Molukkers in Overijssel*, Almelo 2005.

Per woonoord

Almere (Huizen)

Julia C. Snell, *Overgeplant naar Nederland. Herinneringen aan woonoord Almere, 1951-1964*, Utrecht 2001.

Beugelen (Staphorst)

H. Meesters, *Opvang en verblijf van Ambonezen in de gemeente Staphorst, Wezep 1993*.

Blerick (Venlo)

Sjeng Ewalds, *Dari laut Maluku naar de Maas. 55 Jaar Molukkers in Venlo-Blerick*, Venlo 2008.

Conrad (Staphorst)

H. Meesters, *Opvang en verblijf van Ambonezen in de gemeente Staphorst, Wezep 1993*.

De Biezen (Barneveld)

Ide de Boer & Ed Güth Tabé, *De Biezen*, Utrecht z.p.
G. Crebolder, *'De Biezen'... sama sama rasa: 55 jaar Molukkers in Barneveld, Barneveld 2006*.

De Haar (Randwijk)

V. Laurentius, *In Betuwse Ballingschap. Het verhaal van drie Molukse woonoorden, Kesteren 2002*.
De Hoge Horst (Groesbeek)
Pascal Amukwaman, *Woonoord De Hoge Horst Groesbeek, Zuidoost Molukkers 1952-1961*, Nijmegen 2011.

Donzel (Nistelrode)

'De Zuid Oost Molukkers in Nistelrode', in: C. Becht e.a. (red.), *Nistelrode, zeven*

eeuwen, Nistelrode 1992, p.171-195.

Pascal Amukwaman, 50 jaar samen. Historisch fotoboek over 50 jaar Molukkers in Nistelrode, Heeswijk 2008.

Elzenpasch (Tiel)

Max Taihuttu, "Siapa Sangka..." : "Wie had dat ooit gedacht... 55 jaar Molukkers in Tiel" 1951-2006, Tiel 2006.

Kamp Q (Slikkerveer)

J. Sahertian, Vertrapt, vernederd, maar... niet gebroken, Ridderkerk 1995.

Kazerne (Woerden)

N. van Wijk, Ambon of Belanda?, Leiden 1985.

Tanda mata. Verhalen van de eerste generatie Molukkers naar aanleiding van hun 60-jarig verblijf in Woerden, Woerden 2011.

Lage Mierde (Lage Mierde)

S. Pessireron Molukkers in Nederland. 'Wij kwamen hier op dienstbevel'. Kampverhalen uit Lage Mierde, Zwolle/Arnhem 2003.

Lingebrug (Opheusden)

V. Laurentius In Betuwse Ballingschap. Het verhaal van drie Molukse woonoorden, Kesteren 2002.

Lunetten (Vught)

Lunettenstichting, 1951-1981. Een tijdelijk kampement?, Vught 1981.

Mediagroep WMV Vught, Lunetten. Moluks dorp in Nederland, Hoevelaken 1986.

H. Smeets, Lunetten. Kroniek van een failliet beleid, Vught 1977.

H. Smeets, Molukkers in Vught, Vught 1996.

H. Smeets, De bel voor de laatste ronde. De slotfase van de strijd om Lunetten. Een knipseloverzicht 1985-1993, Utrecht 1994.

Werkgroep 'fotoboek 50 jaar Lunetten' Woonoord Lunetten 50 jaar. Een beeld zegt meer dan 1000 woorden, Vught 2001.

Nuis (Marum)

Sonja Sekewael, Bani da Lima, Eli Lesilolo, Simon van der Goot, Kamp Nuis 1951-1964, Niebert 2005.

Overbroek (Ochten)

V. Laurentius In Betuwse Ballingschap. Het verhaal van drie Molukse woonoorden, Kesteren 2002.

Snodenhoek (Elst, Gld)

D. Rikken, Van kruidnagel naar Elstar. Vijftig jaar Molukkers in Elst, Zutphen 2002.

Schattenberg (Westerbork)

G. Abuys & J. Martin, Groeten uit Schattenberg. Molukkers in kamp Westerbork 1951-1970, Hooghalen/Assen 2002 (Westerbork Cahiers 9).

J. Neuteboom & H. Straver, Er zijn zoveel dingen gebeurd... Een geschiedenis van het woonoord Schattenberg, Assen 1990.

O. Polnaya (samenst.), Kamp Schattenberg. Een Moluks verhaal in foto's / Foto-foto tjeritaan Maluku, Assen 1996.

Schutzluizen (Tiel)

Max Taihuttu, "Siapa Sangka..." : "Wie had dat ooit gedacht... 55 jaar Molukkers in Tiel" 1951-2006, Tiel 2006.

Singel (Woerden)

N. van Wijk, Ambon of Belanda?, Leiden 1985.

Tanda mata. Verhalen van de eerste generatie Molukkers naar aanleiding van hun 60-jarig verblijf in Woerden, Woerden 2011.

Teuge (Voorst)

G. van Heerde-Filart e.a., Van tangsi naar Teuge. Molukkers in de gemeente Voorst, Voorst 2003.

Utrechtsestraatweg (Woerden)

N. van Wijk, Ambon of Belanda?, Leiden 1985.

Tanda mata. Verhalen van de eerste generatie Molukkers naar aanleiding van hun 60-jarig verblijf in Woerden, Woerden 2011.

Vaassen (Epe)

E. Klooster, Vaassen. Toen en Nu, Ljubljana 1994 (p. 25 t/m 27).

Vierlingsbeek

B. Verhoeven, Ambon of Belanda. Een geschiedenis van het Ambonezenkamp in Vierlingsbeek, Deurne 1996.

Vlakwater (Venray)

Sjeng Ewalds, Molukkers Venray. 40 jaar Venray, 25 jaar wijk, 15 jaar stichting, Venray 1994.

Vosseveld (Winterswijk)

M.J. Tetelepta & H.G. Nijman Bergaul. 40 jaar Molukkers in Winterswijk, Winterswijk 1999.

Wyldekerck (Balk)

G. van den Berg, Wyldekerck. Kamp voor islamitische Molukkers, Utrecht 1997 (2e druk).

IJsseloord (Capelle aan de IJssel)

H. Tentua & Th. Tuankotta (red.), Peringatan 40 tahun orang2 Maluku di Capelle a/d IJssel / Molukkers 40 jaar in Capelle a/d IJssel, Den Haag 1998.